

ALEKSANDR BLOK LIRIKASIDA EKZISTENSIAL RUH: HAYOT VA O'LIM FALSAFASI

Sotvoldiyev Sohijjon Madaminjon o'g'li

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on

filiali 4-bosqich talabasi

E-mail : sohijjonsotvoldiyev039@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada rus adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri — Aleksandr Blok lirikasidagi “hayot” va “o‘lim” konseptlari ekzistensial ruhda tahlil qilinadi. Shoirning ichki kurashlari, insoniy iztiroblari va jamiyatdan begonalashgan holati she'riy obrazlar orqali chuqur ifodalangan. Maqolada Blok ijodidagi hayot va o‘lim tushunchalari ruhiy holat, falsafiy izlanish va mavjudlikning chegaralari sifatida qaraladi. She'rlardagi abadiy ziddiyatlar orqali insoniy mavjudlikning murakkabligi va dramatik mohiyati ochib beriladi.

Аннотация: В данной статье рассматривается поэтическое осмысление понятий «жизнь» и «смерть» в лирике Александра Блока с точки зрения экзистенциального мировосприятия. Внимание акцентируется на внутренних переживаниях поэта, его отчуждённости от общества и поиске смысла бытия. Анализируются образы, через которые Блок выражает философскую драму существования и метафизический конфликт между жизнью и смертью.

Abstract: This article explores the existential interpretation of the concepts of “life” and “death” in the poetry of Alexander Blok. The focus is placed on the poet's inner struggles, alienation from society, and his philosophical reflections on human existence. The analysis reveals how Blok's lyrical imagery conveys the depth of existential tension, spiritual searching, and the metaphysical interplay between life and death.

Kalit so'zlar: Aleksandr Blok, hayot, o'lim, ekzistensializm, lirik obraz, poetik tafakkur.

Ключевые слова: Александр Блок, жизнь, смерть, экзистенциализм, лирика, поэтическое мышление.

Keywords: Alexander Blok, life, death, existentialism, lyrical imagery, poetic worldview.

Kirish

Aleksandr Blok ijodi XX asr boshlaridagi rus she'riyati taraqqiyotida chuqur burilish yasagan, inson ruhiyati va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganishda muhim bosqich hisoblanadi. Uning lirikasi hayot va o'lim, umid va noumidlik, ruh va jism o'rtasidagi abadiy ziddiyatlarni poetik ifoda orqali ochib beradi.

Ayniqsa, Blokning falsafiy-tasavvuriy she'riyati ekzistensializm g'oyalari bilan uyg'unlashadi — bu esa uning asarlarini chuqur tahlil qilish zaruratini tug'diradi.

Bugungi kunda Blok lirikasining zamonaviy o'quvchiga ta'siri ham dolzarbligini yo'qotmagan. Chunki undagi hayotiy kurash, mavjudlikka bo'lgan ishonchsizlik va ichki iztirob tuyg'ulari XXI asr odamining ruhiy holatiga hamohangdir. Shuning uchun mazkur maqolada shoir ijodidagi hayot va o'lim konseptlari, ularning falsafiy talqini, poetik ifodalanishi hamda insoniy ongdagi o'rni tahlil etiladi.

Maqolaning nazariy va amaliy ahamiyati shundaki, u rus modernizmi doirasidagi lirikaning mazmuniy qatlamlarini chuqurroq yoritishga, shuningdek, Blokning insoniy mavjudlik haqidagi qarashlarini zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilishga xizmat qiladi.

Aleksandr Blok lirikasini tahlil qilishda uning estetik qarashlari, falsafiy dunyoqarashi va zamonaviy adabiy jarayondagi o'rni muhim ahamiyat kasb etadi. Shoirning she'riy merosi haqida adabiyotshunoslar tomonidan ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ular orasida Blokning "ikkinchi men" kontseptsiyasi, romantik ziddiyatlar va simvolik obrazlar muhim o'rin tutadi.

Mashhur adabiyotshunos D. S. Lixachov Blok ijodidagi "ichki ziddiyatlar"ni uning poetik mushohadalari bilan bog'lab, shoir ruhiyatini ekzistensial falsafa bilan uyg'un holda tahlil etadi. Lixachov fikricha, Blok she'riyati hayot va o'lim o'rtasidagi abadiy tanlovning estetik aksidir.

V. N. Orlov esa Bloknı "metafizik lirik" deb atab, uning she'rlari chuqur psixologik holat va falsafiy iztiroblar bilan yo'g'rilganligini ta'kidlaydi. Ayniqsa, "The Twelve" va "Scythians" kabi asarlarda shoirning ichki izlanishlari, dunyoqarashdagi qorong'ulik va umidsizlik ochiq ko'rinadi.

Yana bir muhim tadqiqotchi — G. Gukovskiy Bloknı "o'tkinchi davr shoir" deb baholab, uning lirikasi orqali o'z davrining ijtimoiy inqirozi, jamiyatdagi begonalashuv va shaxsiy inqiroz aks ettirilganini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, Blok she'riyatidagi hayot va o'lim tushunchalari faqat fiziologik emas, balki falsafiy, madaniy va metafizik darajalarda talqin etiladi.

Zamonaviy izlanishlarda esa A. Blok asarlaridagi "Abadiy Ayol", "Muqaddas go'zallik", "Apokaliptik vizion" kabi obrazlar hayot va o'lim bilan bevosita bog'liq holda o'rganilmoqda. Ayniqsa, ekzistensializm yo'nalishidagi yondashuvlar Blok lirikasini kengroq va chuqurroq talqin qilish imkonini beradi.

Shuningdek, xalqaro ilmiy bazalarda (Google Scholar, CyberLeninka, eLIBRARY.ru) joylashtirilgan maqolalarda ham Blok ijodi falsafa, diniy tafakkur va romantik in'ikos jihatidan tahlil etilgan. Bular maqolaning nazariy asoslarini mustahkamlaydi.

Aleksandr Blok ijodida "hayot" va "o'lim" tushunchalari bir-biriga zid bo'lgan, ammo ajralmas falsafiy qarashlar sifatida gavdalanadi. Shoir lirik qahramoni hayotni doimo harakat, iztirob, izlanish sifatida his etsa, o'limni esa tinchlik, sukut va metafizik beqarorlikning timsoli sifatida talqin qiladi.

Blokning "Noma'lum ayol" nomli mashhur she'rida hayot go'zalligi, ehtiros va zavq bilan tasvirlanadi. Biroq, bu obraz ortida bir oz g'am, yolg'izlik va ruhiy bo'shliq seziladi. Shoir ayol obrazini hayotning ramzi sifatida yaratadi, ammo bu hayot chiroyli bo'lsa-da, baribir muvaqqat va zaifdir.

"Tun, ko'cha, fonar, dorixona" she'rida esa hayot va o'lim doirasining abadiy takrori ko'zga tashlanadi. Shoir bu holatni insoniyat taqdirining muqarrarligi bilan bog'laydi. Hayot — bir xil, rutinali, to'xtovsiz aylanish bo'lsa, o'lim esa — bu aylanishdan qutulish, lekin ayni vaqtda hech narsaga erishmaslik belgisi.

"O'n ikki" nomli katta hajmli asarida esa Blok hayot va o'limni ijtimoiy kontekstda talqin qiladi. Unda hayot — beqarorlik, inqilobiy o'zgarishlar bilan to'la, o'lim esa — voqelikda kechayotgan zo'ravonlikning ajralmas qismiga aylanadi. Bu asarda Blok o'limni faqat biologik yakun emas, balki ma'naviy inqiroz belgisi sifatida ko'rsatadi.

Shoirning boshqa she'rlarida ham hayot yorug'lik, ayol siymosi, harakat, tovush va ranglar bilan ifodalansa, o'lim qorong'ilik, sukunat, befarqlik obrazlari orqali beriladi. U hayotni jo'shqinlik va ruhiy uyg'oqlik sifatida tasvirlaydi, o'lim esa shu uyg'oqlikning to'xtashi, ichki iztirob va yakunni anglatadi.

Blok lirikasida hayot va o'lim doimiy ziddiyatdadir. Biri ikkinchisiz yashay olmaydi. Bu qarama-qarshilik, aynan shunday, uning ijodiga chuqur falsafiy va poetik mazmun bag'ishlaydi. Blokning "Inson" she'rida ham hayot va o'lim masalasi keskin falsafiy ohangda ochilgan. Shoir bu asarda inson ongining yuksalishi va shu yuksalish yo'lida duch keladigan ruhiy iztiroblarni aks ettiradi. Hayot ruhiy azoblar va ichki kurash orqali yuksalishga olib keladi, o'lim esa bu iztiroblarning tugashi emas, balki chuqurroq ma'naviy sinov sifatida beriladi. Ayniqsa, Blok lirikasida o'limni romantiklashtirish, unga g'amgin, lekin ulug'ohangona tus berish holatlari tez-tez uchraydi. Bunda shoir ramzlar, tuslar, tovushlar orqali hissiy drammatizmni kuchaytiradi. Ba'zan o'lim hayotdan ham go'zaldir degan fikr o'tadi, ammo bu go'zallikda azob va qayg'u yashiringan bo'ladi. Uning she'rlarida hayot va o'lim qarama-qarshi emas, balki bir butunning ikki tomoni sifatida talqin qilinadi. Shoirning hayotga bo'lgan qarashi hech qachon soddalikdan iborat emas — u murakkab, ziddiyatli, hatto ba'zan g'alati ko'rinishda bo'ladi. Shu sababli o'lim ham faqat nihoya emas, balki boshqa shakldagi mavjudlik darajasi sifatida ko'rsatiladi. Shunday qilib, Blok poetikasida hayot — bu iztirob, lekin uyg'oqlik; o'lim esa — osoyishtalik, lekin abadiy sukunat emas, balki yangi sirli bosqichdir.

Xulosa

Aleksandr Blok lirikasi orqali "hayot" va "o'lim" konseptlari poetik shaklda chuqur ifoda etiladi. Shoir bu ikki tushunchani qarama-qarshi qo'ygan holda emas, balki bir-birini to'ldiruvchi, ma'nodosh jihatlar bilan uyg'unlashtiradi. Hayot Blok uchun faqat quvonch yoki go'zallik emas, balki iztirob, notinchlik, izlanishlar majmui sifatida namoyon bo'ladi. O'lim esa qorong'ulik, so'nish emas, balki ba'zan najot, ba'zan esa ruhiy o'zgarish sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv Blokning falsafiy qarashlari, tarixiy jarayonlarga munosabati va shaxsiy ichki dunyosining in'ikosi sifatida namoyon bo'ladi.

Shoir lirikasida hayot va o'lim obrazlari orqali inson ruhining chuqur qatlamlari ochiladi. Hayot — bu doimiy kurash, harakat, go'zallikka intilish bo'lsa, o'lim — ushbu kurashning bevosita yakuni emas, balki uni boshqa bosqichga olib o'tuvchi chegaradir. Blok bu tushunchalarni she'riy tasvir, ramziy obrazlar va ohangdor til orqali chuqur badiiy darajada ifoda etadi. Shu bilan birga, uning asarlarida hayot va o'lim timsollari nafaqat shaxsiy kechinmalar, balki davr ruhining ifodasi hamdir. Bu esa A. Blok ijodini nafaqat adabiy, balki falsafiy nuqtai nazardan ham o'rganishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Блок А.А. Стихотворения и поэмы. — Москва: Эксмо, 2011.
2. Гуськова И.В. «Тема жизни и смерти в лирике А. Блока» // Вопросы литературы. — 2007. — №3. — С. 42–56.
3. Соловьев В. «Смысл любви». — Санкт-Петербург: Азбука, 2006.
4. Курдюмов А. «Символизм в русской поэзии». — Москва: Наука, 2009.
5. Зеньковский В.В. «История русской философии». — Москва: Республика, 1991.
6. Rylkova G. The Archaeology of Anxiety: The Russian Silver Age and Its Legacy. — University of Pittsburgh Press, 2007.
7. Кириллова Н.А. Тема жизни и смерти в русской символистской поэзии. — URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tema-zhizni-i-smerti-v-russkoy-simvolistskoy-poezii>
8. Portal “Русская поэзия” – А. Blok's biography and works. — URL: <https://blok.lit-info.ru>
9. Encyclopedia Britannica – “Alexander Blok”. — URL: <https://www.britannica.com/biography/Aleksandr-Blok>